

Sorğulama Zamanı Düşünce Topluluğu

Rusya'nın Batı-Karşıtı Politikasında Türkiye Nasıl Konumlandırılmaktadır?

Yazar: Vildane Şabanova Alieva / Vildane Özkan

GİRİŞ

Türkiye ile Rusya Federasyonu ilişkilerine, Rusya Federasyonu açısından bakıldığında, başta ABD olmak üzere Türkiye'nin Batı ve özellikle de NATO ile olan ilişkilerini kapsam dışında tutmak, etkili bir değişkeni sıfırlamak anlamına gelir. Bu da iki ülke arasındaki ilişkileri çözümlenmeye çalışan incelemelerin, eksik ya da yanıltıcı olmasına yol açabilir. Nitekim Rusya Federasyonu dış politikasına önemli ölçüde damgasını vurmuş olan 'Avrasyacı ideokrazi', Türkiye'yi rakip Atlantikçi bloğa bağlı bir 'Rimland' yani 'kıyasal alan' ülkesi olarak değerlendirmektedir. Bunun temel nedeni, Türkiye'nin bir NATO üyesi olmasıdır.

Bu anlayış dolayısıyla, bir küresel oyuncu olma çabasında olan Rusya Federasyonu'nun 'Batı karşıtı' ve 'çok kutuplu dünya düzeni' duruşunun, Türkiye ile ikili ilişkilerinde temel etki ve işleve sahip olduğu söylenebilir. Son on beş yılda özellikle ekonomi ve enerji alanlarında ikili ilişkilerin gelişmekte olmasının yanısıra, kimi kayda değer rekabet alanlarının varlığı, göz ardı edilemez. Hazar denizine kıyı ülkelerin doğal gaz ve petrolünün dünya pazarlarına ulaştırma hatları, NATO'nun füze kalkanı projesi, Rusya'nın açık askeri ve siyasi desteği ile Ermenistan tarafından işgal edilmiş Azerbaycan toprakları, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar, Rusya Federasyonu'ndaki yerli Türklere (Tatar, Çuvaş, Başkurt, Hakas, Buryat vs.) karşı uygulanmakta olan iç sömürgeci ve ayrımcı politikalar; söz konusu rekabet alanları ve çatışan konumlardan bazılarını oluşturmaktadır.

Makalede; Rusya Federasyonu dış politikasının, özellikle 'Batı karşıtı' yaklaşımı ve 'çok kutuplu dünya düzeni' arayışı bağlamında Türkiye'yi Rusya'nın stratejik çıkarları açısından nasıl konumlandığını -Türkiye'nin stratejik çıkarlar değişkenini de göz önünde tutarak- değerlendirmek amaçlanmaktadır. Makalenin akışında, Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin kısa bir tarihsel geçmişi verildikten sonra, aşağıdaki sorular tartışılmaktadır:

- Rusya Federasyonu dış politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Rusya Federasyonu dış politikasında 'Batı-karşıtı' yaklaşım ve 'çok kutuplu dünya düzeni' arayışının konum ve işlevi nedir?
- Rusya Federasyonu'nun 'Batı-karşıtı' yaklaşımı ve 'çok kutuplu dünya düzeni' arayışında Türkiye nasıl konumlandırılmaktadır?

1. İKİLİ İLİŞKİLERİN KISA TARİHSEL GEÇMİŞİ

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki diplomatik ilişkilerin geçmişi, beşyüz yıllık bir döneme tekabül eder. Rus Çarı III. İvan, 1492'de İstanbul'a bir temsil heyeti gönderme yönündeki yazılı talebini iletir. Bu olay iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı).

1.1. Osmanlı ve Rus İmparatorlukları Dönemi

Geçmiş beşyüz yılı aşan ikili ilişkilerde, barış ve işbirliği dönemleri uzun sürmemiştir. Bu süre zarfında iki ülke arasında, yaklaşık her otuz yılda bir savaş durumuna gelmiş ve sekiz büyük barış antlaşmasına imza atılmıştır. İkili ilişkiler tarihinde; savaşlar, diplomatik mücadeleler ve politik sorunlar dikkatleri çekmektedir. İkili ilişkileri inceleyen araştırmalar; ekonomik, kültürel ve toplumsal boyutlardan ziyade, politik sorunlar ve güvenlik kaygıları üzerine yoğunlaşmaktadır (Büyükkakıncı 2004).

Çarlık Rusyası topraklarının, Moskova Hanlığı'ndan güney ve doğuya doğru coğrafi genişlemesi, çeşitli Türk devletlerinin -Osmanlı, Altın Ordu Tartaristanı, Sibiryaya ve Orta Asya'daki diğer Türk devletlerinin- hüküm sürdüğü toprakların işgali üzerine gerçekleştirilmiştir. Nitekim, Çar I. Petro'nun (1672-1725) ünlü öğüdüne göre, Rusların güçlü bir dünya devletine sahip olmalarının gerek koşulu; sürekli savaş şartlarında bulunmaktan, rakip ülkeler arasında düşmanlık tohumları serpip birbirlerine düşürmekten, siyasi çıkarları gözeten yabancılarla evliliklerden, denizcilikte ileri teknoloji ve devlet idaresinde güçlü bir sisteme sahip olmaktan, Rus sınırlarını genişleterek sıcak denizlere ulaşabilmekten ve İstanbul'a sahip olma ve Türklere karşı sürekli savaş açmaktan geçmektedir (Grushevskiy). Turan'a (2009) göre, sıcak denizlere inme ideali çerçevesinde İstanbul ve Çanakkale boğazlarını denetleyecek konuma geçme düşüncesi, Rus dış politikasının değişmez hedefleri arasında yer almaktadır.

Rus Çarlığının, Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki Ortodoks inancına sahip olan kesimleri kışkırtma ve Osmanlı İmparatorluğu'nu yıpratma amacıyla araçsallaştırdığı sorunsalı da, ikili ilişkilerin biçim ve içeriğini belirleyen önemli değişkenlerden biri sayılabilir. 1787-1792 ve 1877-1878 Rus-Osmanlı savaşlarında Rusların iddiası, Osmanlı topraklarındaki Hıristiyanların yoğunlukla yaşadığı bölgeleri, Osmanlı hakimiyetinden koparmaktı. Şimdilerde Putin bir konuşmasında, özellikle de Ermeniler bağlamında üçyüz yıl içinde bu görevin bir şekilde üstesinden geldiğini dile getirmektedir (Erevanlive 2011).

1665-1917 yılları arasında Osmanlı Türkleri ile Ruslar arasında çıkan savaşları, genellikle Türklerin kaybetmesi sonucunda Karadeniz'in kuzey bölgeleri ve Balkanlar dereceli olarak Rusların hâkimiyet alanına girmiştir. Süregelen savaşlardan sonra, Balkanlardaki Türk nüfusu, ilgili siyasi otoriteler tarafından uygulanan çeşitli ayrımcı politikalar nedeniyle genellikle yaklaşık olarak bugünkü Türkiye Cumhuriyeti topraklarına dışlanmıştır. 20. yy.'ın başlarından itibaren Balkanlarda, Türklerin hâkimiyeti daha da sınırlandırılmış ve Türkler Balkanlardan kitlesel olarak Türkiye'ye kaçmak zorunda kalmışlardır.

1.2. Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği Dönemi: İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönem

Rus Çarlığı ve Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılmaya başladı. 1917'de gerçekleştirilen Ekim devrimi ile birlikte SSCB'nin temelleri atıldı ve 1919'da başlatılan Kurtuluş Savaşı sonucunda 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. İkinci Dünya Savaşı'na dek uzanan bu sürede oluşmuş yeni koşullar ışığında, iki ülke arasındaki ilişkiler, rekabetten daha çok dayanışma ve

işbirliği mahiyetine bürünmüştür. Burada Moskova'nın, Batılı güçlere karşı kurtuluş savaşı vermiş Türkiye'yi yanında görme niyetinin de etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca her iki ülke de, uluslararası mücadelelere katılmaktan daha çok iç gelişmelerine ağırlık vermiş ve dış baskılara karşı direnmişlerdir.

Ancak iki ülke arasında oluşmuş kısa vadeli sorunsuz ve yakın ilişki durumu yerini, geçmişten gelen biliş ve algı temelinde kökleşmiş rekabet alanlarının yeni içerik, biçim ve boyutlarda dışa vurmasına vermiştir. 1930'larda Lozan Antlaşması sonucunda belirlenmiş Türk Boğazlarının hukuki statüsü, iki ülke arasında yeniden tartışma konusu olmuş ve söz konusu tartışma; çok taraflı müzakereler kapsamında dönemin uluslararası hukuk olanakları dahilinde çözümlenip 1936'da Montreux Boğazlar Sözleşmesi temelinde karara bağlanmıştır (Büyükkakıncı 2012: 785). İkinci Dünya Savaşı esnasında müttefik ülkelerin savaşa girme ısrarına karşı Türkiye'nin direnmesi, Rusya ile ilişkilerin yeniden rekabetçi konuma girmesine neden olmuştur.

Sovyetler Birliği Mart 1945'te; (1) Türkiye'nin doğusundan toprak, (2) Boğazların yönetiminde söz hakkı ve (3) Montreux Sözleşmesi'nin yeniden gözden geçirilmesini istediğini bildirmiş ve dostane ilişkilerin simgesi haline gelmiş bulunan 1925 yılında imzalanan dostluk antlaşmasının yenilenmesinden vazgeçmiştir (Büyükkakıncı 2012: 786). "Savaş sonrası dönemde Türkiye güvenliğini Batı İttifakı içinde aramıştır. Soğuk Savaş döneminde Türk-Rus ilişkileri, büyük ölçüde Batı ittifakının, özellikle ittifak lideri Amerika Birleşik Devletleri'nin Rusya [SSCB] ile olan ilişkilerine bağlı bir seyir izlemiştir" (Turan 2009). Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, Sovyetlerin sınırları içindeki yerli Türklere karşı uygulanan kitlesel etnik temizlik süreçleri (örneğin 1944'te Kırım Tatarları ve Ahıska Türklerine yönelik uygulanan sürgün projeleri), Türkiye-SSCB arasındaki ilişkileri etkileyen bir etken olarak görülebilir.

1.3. Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği Dönemi: Soğuk Savaş Dönemi

Stalin'in ölümünden sonra SSCB dış politikasında; yayılmacılık ve siyasi nüfuz yaklaşımı -özellikle de Türkiye'ye karşı saldırgan politikaları- kısmen kenara bırakılarak, Kruşçev döneminde "barış içinde bir arada yaşama" ilkesinin ağır bastığı görülmektedir. Soğuk savaş döneminde dış politika ve güvenlik meselelerinde kimi görüş farklılıkları ve anlaşmazlıklar devam etse de, ekonomik ilişkilerde kimi işbirliği örneklerinden söz edilebilir (Büyükkakıncı 2004: 10). Bu bağlamda Türkiye'nin sanayileşme sürecinde -özellikle de demirdöküm, alüminyum, petrol rafinerileri, çimento, un, şeker, pamuk, tekstil vb. gibi ağır sanayi sektörlerinde- Sovyetler Birliği teknolojilerinden yararlandığı gerçeği de göz ardı edilemez.

1980'li yılların başından itibaren Türkiye'de yeni liberal ekonomi ilkelerine dayanan kalkınma ve büyüme çabaları kapsamında Sovyet pazarına ulaşma girişimleri ivme kazanmıştır. 1986'da Türkiye'nin Başbakanı Özal'ın Moskova ziyaretinde; Türk müteahhitlerinin SSCB'de inşaat sektöründeki projelere katılabilmeleri, SSCB pazarlarında tüketilen malların üretimini yapacak sanayi girişimleri ve Sovyet doğal gazının Türkiye'ye ihracı konusunda ortak kararlar alınmıştır. Özal'ın 1991'de Cumhurbaşkanı sıfatıyla gerçekleştirdiği ikinci Moskova ziyaretinde ikili ilişkileri genişletme bağlamında ticaret, ekonomi, bilim ve teknoloji, çifte vergilendirmenin kaldırılması, iyi komşuluk ve Karadeniz'e kıyı ülkeler arasında bütünleşmeyi sağlayacak girişimler temelinde

hükümetler arası işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır (Büyükkakıncı 2004: 11).

1.4. Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Dönemi: Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonraki Dönem

25 Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından uluslararası güç ilişkileri dengelerinde meydana gelen köklü değişimler sonucunda, Rusya'nın küresel, hatta bölgesel etki alanı, anlamlı ölçülerde azalmaya başlamıştır. Buna karşın Türkiye'nin eski Sovyet uzamında bölgesel etki gücünü arttıracak yeni fırsatlar doğmuştur. Bu süreç kendi koşulları çerçevesinde, Türkiye ile ortak kültürel öğeleri paylaşan ve uzun yıllardan beri ilişkileri kesilmiş olan Orta Asya ve Kafkaslardaki Türk Cumhuriyetleri, Rusya Federasyonu sınırları içindeki özerk Türk Cumhuriyetleri ve Balkanlar arasında ilişkilerin yeniden kurulmasını sağlamıştır.

Sovyetler Birliği sonrasında Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ikili ilişkiler süreci dönemsel olarak ele alınırsa, farklı özellikleriyle öne çıkan üç dönemden söz edilebilir:

1. 1992-1999 yılları arası: belirsizlik ve rekabet dönemi,
2. 2000-2008 yılları arası: fırsatları değerlendirme arayışı ve yakınlaşma dönemi,
3. 2009'dan günümüze: artan ve belirginleşen işbirliği ve rekabet alanları.

Birinci döneme (1992-1999) tekabül eden süreçte Rusya Federasyonu'nun iç ve dış politikasına hakim olan belirsizlik koşullarından çıkış ve istikrarın yeniden sağlanması yönündeki çabalar tüm etkili güç odakları tarafından izlenen politikaların başında gelmektedir. Eski komünist güçler, liberaller, Avrasyacı muhafazakârlar yeni koşullar temelinde Rus milliyetçiliğinin farklı tezahürlerini içeren reçetelerle, bu zorlu durumdan çıkış yollarını aramakta ve yitirilmiş süper güç konumuna yeniden yükselme stratejilerini yürürlüğe sokma rekabetindeydiler.

Bu dönemde ülke içinde birçok toplumsal ilişki alanında güvensizlik, hukuksuzluk ve belirsizlik koşulları ve mafyacılık hâkimken, dış politikada Atlantikçilerle Avrasyacılar arasında rekabet ve konum arayışı sürmekteydi. Bu süreçte alınan resmi kararların, genellikle liberal ekonomi ilkeleri ve Atlantikçi eğilimler yönünde olduğu söylenebilir.

İki kutuplu uluslararası güç ilişkileri koşullarının sona ermesi Türkiye'nin jeostratejik öneminin azalması algısını yaratmaktaydı. Bu süreci kendi çıkarları açısından en az zararla atlattıkları ve yeni fırsatları mümkün olduğu kadar uygun bir biçimde değerlendirme çabasında olan Türkiye, çok yönlü, esnek ve girişimci bir dış politika söylemi geliştirmeye başlamıştı.

1990-2001 yılları arasında Türkiye'nin, onbir tane çok partili koalisyon hükümetleri tarafından yönetildiği ve üstelik yedi ayrı siyasi partinin söz konusu koalisyon hükümetlerinde yer aldığı

düşünüldüğünde; ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve dengesizlik durumu açığa çıkmaktadır. İktidarın sürekli el değiştirmesi istikrarlı bir dış politika yürütmenin önündeki temel engellerden bir sayılabilir. Bu durumun sadece iç dinamiklerden değil dış dinamiklerin de etkisi altında oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda; Türkiye'nin daha karmaşık bir güç ilişkileri yapısının çemberinde yer aldığından bahsetmek mümkün görünmektedir.

1992-1999 yıllarını kapsayan ikili ilişkiler dönemi, belirsizlik ve rekabet dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilere damgasını vurmuş olay ve değişkenler aşağıdaki gibidir:

1. Rusya Federasyonu'nun dış politikası anlayışında Türkiye; Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar, Ortadoğu ve Rusya Federasyonu'ndaki yerli Türk etnoslar nezdinde kültürel benzerlikleri üzerinden ekonomik ve politik nüfuzunu artırma girişimleri nedeniyle rakip bir ülke olarak algılanmaktaydı.
2. Rusya, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü bozmak isteyen PKK'yı desteklerken; Türkiye de Çeçenlerin Rusya'ya karşı verdikleri bağımsızlık savaşını desteklemişti.
3. Ukrayna, Moldova, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye, Rusya Federasyonu'nun güney bölgeleri ve Kafkas ülkelerini kapsayan ve Kasım 1990'da imzalanan *Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması* temelinde, Avrupa'nın güney kanadını kapsayan söz konusu bölgelerde konuşlandırılmış silah ve askerlerin sayısının belirli bir kotaya düşürülmesi öngörülmüştür. Rusya tek taraflı olarak Eylül 1993'te taraflara gönderdiği bir notayla, ilgili karara uymayacağını ve Kafkaslardaki silah ve askeri varlıklarını belirlenmiş kotalara uygun biçimde azaltmayacağını bildirmiştir. Bu durum Türkiye'nin tepkisine yol açmıştır.
4. Rusya'nın; 1993 ve 1994 yıllarından başlayarak Gürcistan ve Ermenistan'da askeri üst buldurması, Haziran 1995'te 58. Ordu'yu Kuzey Kafkaslara kaydırması ve Ermenistan'ın Türkiye ile olan ortak sınırlarının hâlâ Rus askerleri tarafından korunması, Türkiye'nin kaygılanmasına yol açmıştır.
5. Rusya'nın Kuzey Kafkaslarda askeri teçhizat ve silah buldurma tavanını yükseltmesini sağlayan ve Mayıs 1997'de yürürlüğe giren *Kanat Anlaşması* Türkiye açısından kaygı verici olmuştur.
6. AGİT'in 1999'da İstanbul'da gerçekleştirilen zirvesinde kabul edilen *Uyarılma Anlaşması* uyarınca, üye ülkeler tek başına ulusal tavan oluşturma hakkına sahip görülmüşler ve bu da Rusya Federasyonu'na birçok yarar sağlamıştır. Bu konuda Türkiye'nin duyarlılığı daha çok Güney Kafkaslarda yeni bağımsızlıklarını kazanmış ülkelerin özellikle de Azerbaycan ve Gürcistan'ın bağımsızlıklarını korumaları konusuyla ilgili olmuştur.
7. Rusların askeri yardımıyla Ermenistan tarafından işgal edilen Azerbaycan topraklarının işgal altında tutulması, iki ülke arasındaki anlaşmazlık sorunlarından bir diğerini teşkil etmektedir.
8. Rus savaş teknolojisi S-300 füzelerinin Güney Kıbrıs'a konuşlandırılması meselesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine yol açmıştır. Güney Kıbrıs Rum yönetiminin bu talepten vazgeçmesi, konu ile bağlı gerginliğin giderilmesine neden olmuştur.
9. Hazar petrolünün dünya pazarlarına taşınması konusunda Rusya'nın tekelci eğilimleri, Türkiye'nin de Rusya'nın yanısıra söz konusu bölgenin petrol ve doğal gaz enerjisini dünya

pazarlarına aktarma konusunda koridor işlevi görme arzusuna engel teşkil etmekteydi.

10. Temmuz 1994'te Türk hükümetinin yürürlüğe soktuğu ve 1998'te yürürlükten kaldırdığı *Boğazlar ve Marmara Denizi Tüzüğü*, Rusya'nın itirazına neden olmuştur.

31 Aralık 1999'da Boris Yeltsin'in istifasının ardından, Rusya Federasyonu Anayasası gereğince Cumhurbaşkanlığı görevini vekaleten üstlenen ve ardından ilk kez 2000 yılında %52,9 ve ikinci kez 2004 yılında %71'in üzerinde oy oranı ile Cumhurbaşkanlığı'na seçilen Putin ve Birleşik Rusya Partisi'nin iktidarı dönemi; ülkenin iç ve dış politikasında yeni bir dönemin başladığının işaretlerini vermiştir.

Putin ve yakın çalışma kadrosunun iktidara gelmesiyle, ülke sistemindeki çöküş sonrası meydana gelen hasar ve belirsizlikleri onaracak mekanizmalar devreye sokularak süreç olumlu yönde denetim altına alındı. *İkinci döneme* (2000-2008) tekabül eden bu süreçte; yerel yönetimlere karşı merkezi otorite güçlendirildi, rüşvet ve mali disiplinsizlikler önemli ölçülerde denetim altına alınmaya çalışıldı, enerji sektöründeki yabancı etkiler azaltılmaya başladı, ekonomide büyüme sürecine geçildi, silahlı güçleri modernleştirmeye gidildi, eski Sovyet uzamındaki ülkeler üzerindeki etki tekrar arttırıldı, ülkenin uluslararası güç dengelerindeki söz sahibi olma gücü arttırıldı ve küresel güç olma yolundaki stratejiler geliştirilmeye başladı.

2001'de Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan en büyük ekonomik bunalımın ardından üçlü koalisyon (DSP, MHP ve ANAP) hükümeti düştü ve erken seçimlere gidildi. 19 Kasım 2002'de hükümet yetkisini devralan AKP hükümeti; ekonomik bunalımın hasarlarını önemli ölçüde onardı, yabancı sermayenin ülkeye girişini kolaylaştırdı, ekonomik istikrarı sağlayıp dış ticaret hacmi ve üretimi arttıracak politikalar üreterek büyümenin yolunu açtı, 1990'lardan beri süregelen koalisyon hükümetlerinin sonunu getirdi ve tek başına iktidar partisi oldu, dindar muhafazakâr kesim ve azınlıkların taleplerini karşılayacak politik ve hukuksal düzenlemeler yaptı, dış politika stratejisini komşularla 'sıfır sorun' ve bölgesel güç olma yönünde alternatif nüfuz ve işbirliği alanları arayışı üzerine geliştirdi.

Söz konusu dönemde ikili ilişkiler daha çok işlevselci bir yaklaşım temelinde gelişmeye başladı. Karşılıklı güvenin arttırılması, anlaşmazlık durumlarında sert tepkilerden kaçınma, karşılıklı çıkar sağlayacak potansiyel fırsatları değerlendirme, rekabeti gerektirecek ihtilafli konulardansa işbirliği yapılacak projeler üzerine odaklanma, iki ülke arasındaki ticaret hacmini rekor düzeyinde rakamlara arttırma ve birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeme yönündeki yaklaşımların güçlenmesi; ikili ilişkilerde söz konusu dönemin temel özellikleri olarak sayılabilir.

Torbakov (2007: 15), Türk-Rus ilişkilerinin doğrudan olmak yerine daha çok Batı dolayımıyla olduğunu söylememektedir. Ancak söz konusu dolayımlılığın 2000'lerden sonra yoğunlaşan ikili ilişkiler ile azalmaya başladığı ve ilişkinin doğrudanlığının arttığı söylenebilir. Ekonomik işbirliği ise birçok araştırmacı tarafından iki ülke arasındaki yakınlaşmaların en temel nedeni olarak gösterilmektedir.

Ayrıca Türk-Rus yakınlaşmasında, yeni-Avrasyacılık ideolojisinin oynadığı rolü ele alan Laruelle (2008: 3); Avrasyacılık'ın 1920-30'larda doğan bir Rus ideolojisi olduğunu, SSCB'nin çöküşünden sonra yeniden biçimlendirildiğini ve Rusya'nın Asya'daki amaç ve görevlerini ortaya koyan bir ideoloji olduğunu söyler. 1990'larda Türk Avrasyacılığı ile Rus Avrasyacılığı arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. Türk Avrasyacılığı 1990'larda Rus Avrasyacılığını eleştirirken, 2000'lerde Türk Avrasyacılığı'nın Rus Avrasyacılığı'na yaklaştığı söylenebilir (Laruelle 2008: 6). Ancak Torbakov'un (2007: 19) da dediği gibi Avrasyacılığın Türkiye'deki tarihsel ve kuramsal temelleri, yeni-Osmanlıcılık'la rekabet edemeyecek kadar zayıftır.

2000-2008 yıllarını kapsayan süreç, fırsatları değerlendirme arayışı ve yakınlaşma dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilere damgasını vurmuş olay ve değişkenler aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye, Orta Asya ve Kafkaslarda rekabete değil, işbirliğine dayanan ussal politikaların izini sürer.
2. Türkiye, Çeçenistan Bağımsızlık Hareketi'ni Rusya'nın iç sorunu olarak kabul eder.
3. Amerika'nın Irak'a saldırı sürecinde, Türkiye'nin desteğini sağlayacak 1 Mart teskeresi TBMM tarafından reddedilir.
4. Karadeniz'in küresel güçlerin yeni mücadele alanı haline gelmemesi bağlamında; 8 Ağustos 2008'de başlayan ve 5 gün süren Rusya-Gürcistan savaşında, Türkiye, Gürcistan'a yardım götüren NATO ve ABD gemilerinin Karadeniz'e girmeleri talebi konusunda, Montreux Sözleşmesi temelinde yüksek değil, düşük ağırlıkta gemilerin geçişine izin verir.
5. Türkiye, İran'ın nükleer programına ilişkin, baskıcı değil, diplomatik yollar ve uluslararası hukuk kuralları temelinde ele alınmasından yana bir tavır sergiler.
6. Rusya'nın 1966'dan sonra ilk üst düzey yetkili makamı devlet başkanı sıfatıyla Putin, 2004'te Türkiye'de resmi bir ziyarette bulunur.
7. Rusya, Türkiye'ye yönelik son derece dikkatli bir politika izleyerek, karşılıklı siyasi beklentilerde uyuşmazlıklar konusunda önceliği elde tutma çabasıdadır.
8. Rusya'nın, Türkiye'ye karşı olumsuz tutumunda kırılmalar meydana gelmiş ve Ankara'nın kimi beklentilerini karşılamada tereddütlü yaklaşımlarda azalma gözlemlenmektedir. Bu yaklaşımın altında, Türkiye'yi Batı'dan uzaklaştırma ve Avrasya projesine bağlama politikasının yattığı düşünülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin, Batı ve ABD'den uzaklaştığı ölçüde Rusya nezdinde saygınlık kazandığı gözlemlenmektedir.
9. Rusya, ABD'nin Orta Doğu'da izlediği politikalar sonucunda giderek etki alanını yitirmekten rahatsız olmaktadır ve ağırlığı artan Türkiye'yi yanında görmek istemektedir.
10. 11 Eylül 2001 sonrası ABD'nin saldırgan, baskıcı ve düşmanca politikaları, İslam dünyasında sempati yitirmesine neden olmuştur. Rusya bu durumu fırsata çevirme politikası gütmektedir. İslam dünyasında etkili bir konuma sahip Türkiye, Rusya açısından daha bir önem arz etmektedir.

11. Rusya aşağıda belirtilen hususları içeren konularda Türkiye'nin beklentilerini karşılamamış ve Türkiye'yi hayal kırıklığına uğratmıştır:

- 11.1. Terörle mücadele konusunda PKK'yı terörist örgütler listesine sokmaması ve hatta desteğini sürdürmesi,
- 11.2. Güney Kıbrıs'ta referanduma sunulan Annan Planı'na hayır oyu verilmesi sonrasında, Rusya'nın Kuzey Kıbrıs'a yönelik ambargoların hafifletilmesi yönünde, BM tarafından yapılmak istenen çağrıyı veto etmesi,
- 11.3. Rusya'nın, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşme sürecine kapasitesinde bulunan etkin olumlu katkıyı sağlamaması,
- 11.4. Rusya'nın, Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilmiş topraklarının boşaltılması konusunda isteksiz tutumunu sürdürmesi,
- 11.5. Rusya'nın, Orta Asya'da öncelikle Pekin'i dikkatle takip etmesinin yanısıra, Ankara'nın desteklediği kültürel etkinliklere karşı olumsuz davranması (örneğin Rusya'nın, Nurcu Hareket'in okullarına yönelik olumsuz tavırları).

2009'dan günümüze dek sürmekte olan süreci kapsayan *üçüncü dönemde*, Rusya'da Birleşik Rusya Partisi'nin ardı ardına dördüncü kez ve Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yine ardı ardına üçüncü kez iktidara gelişleri, her iki ülkede de siyasi istikrar ve tercihin pekiştiğinin bir göstergesi olarak gösterilebilir. Söz konusu dönemde iki ülkeyi ilgilendiren değişik konu ve süreçlerle ilgili sergiledikleri görüş ayrılığı ve yakınlığını içeren hususlar, taraflarca daha da belirginleştirilir. Taraflar bilinçli olarak ikili ilişkilerde gerginliği tırmandıracak etkenleri olabildiğince paranteze almaya çalışarak işbirliği yapılacak süreç ve projeler üzerine vurgu yapmayı tercih ederler.

2009'dan günümüze dek sürmekte olan süreç, artan ve belirginleşen işbirliği ve rekabet alanları dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilere damgasını vurmuş olay ve değişkenler aşağıdaki gibidir:

1. 1 Mayıs 2009'da Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın başına geçtikten sonra Ahmet Davutoğlu'nun 'çok eksenli' dış politika anlayışının rağbet kazanması,
2. 'Çok kutuplu bir dünya' güdüsü üzerine kurulu 12 Şubat 2013'te bildirilen Rus dış politika anlayışı,
3. Her iki ülke tarafından Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık düzeyinde karşılıklı olarak gerçekleştirilmiş ziyaretler sonucunda yaratılmaya çalışılan 'güven algısı',
4. Ekonomik ilişkilerde 'ticari mübadele hacminin arttırılması' yönündeki çabalar (1990'lı yıllarda 1,5-2 milyar ABD Doları tutarında olan ticari mübadele hacmi 38 milyar ABD Doları tutarına yükseltilmiştir),
5. İki ülke arasında 'vize uygulamasının kaldırılması' ve turizm sektöründe kapasitenin arttırılması yönünde sağlanan kolaylıklar,
6. 13 Ocak 2010'da kararlaştırılan Türkiye'nin ilk 'nükleer enerji' santralinin Rusya

tarafından yapılması,

7. Rusya'nın, Türkiye'nin ŞİÖ'ye 'diyalog ortağı' olarak katılmasını olumlu karşılaması,
8. 'Terör örgütü PKK'nın hala Rus resimleri tarafından bir terör örgütü olarak tanınmaması,
9. Rusya Federasyonu gümrüklerinde, Türk mallarının ithaline ve topraklarında Türk taşıma araçlarının dolaşımına karşı uyguladığı sınırlamalar,
10. Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan ve İran'ın petrol ve doğal gazının Türkiye üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılması projelerine, Rusya'nın olumlu yaklaşmaması,
11. Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasını kendi 'doğal etki alanı' olarak görmesi ve Türkiye'nin söz konusu bölgedeki ülkelerle -ortak kültürel bağlarının olmasına ve amacının Rusya'yı dışlamak olmadığını hatta bölgede işbirliğinin mümkün olduğunu söz ve eylemleriyle ortaya koymasına karşın- ilişkilerini geliştirmesini hâlâ bir tehdit olarak algılaması,
12. Rusya'nın, Türkiye'nin 'NATO'nun genişleme politikalarını desteklemesini istememesi,
13. 'Suriye'deki olaylar'la ilgili iki ülke arasındaki görüş ayrılığı.

Yukarıda belirtilen maddelerin yanısıra, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin *birinci dönemine* (1992-1999) ilişkin olarak 1., 5., 6. ve 7. ve *ikinci dönemine* (2000-2008) ilişkin olarak 5. ve 7. maddelerde belirtilmiş olan hususlar geçerliliğini sürdürmektedir.

2. 2013 TARİHLİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI KONSEPTİ ve AVRASYACILIK TEMELİNDE ÇOKKUTUPLU DÜNYA DÜZENİ ÇABALARI

12 Şubat 2013 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından Rusya Federasyonu'nun yeni dış politika anlayışı onaylandı. Bu anlayış, Rusya'nın dış politikasının *mutlak bağımsızlığını* vurgulamaktadır (Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiyskoy Federatsii 2013; Lavrov 2013).

Lavrov (2013); söz konusu bağımsızlığın Rusya'nın coğrafi büyüklüğü, eşsiz jeopolitik konumu, halkın uzun tarihsel geçmişi, kültürü ve kimliğinden kaynaklandığını söylemektedir. Rusya Federasyonu'nun dış politika anlayışının *temel ilkeleri*; Rus ulusal çıkarlarına karşıtlık olmaksızın yararcılık, açıklık, çok-ayaklılık ve süreklilik olarak çerçevelenmektedir. Rusya'nın uluslararası faaliyetlerinin *temel hedefi* ise; yenilik yaratmak ve insanların yaşam standartlarını yükseltmek için ekonominin yükselişini sağlayacak uygun dış koşulları yaratmaktır. Lavrov (2013), Rus dış siyasetinin uluslararası güvenlik arayışında muhafazakâr olmadığını, daha çok barış, eşitlik ve temsil, etkili küresel yönetim için kolektif liderliği güvenceye almayı amaçladığını belirtir.

Söz konusu yenilenmiş dış politika kavrayışına göre; Rusya Federasyonu'nun bugünkü *temel amacı*, doğrudan ve tümüyle Batı-karşıtı olmasa da Batı'nın (özellikle de ABD'nin) tek kutuplu dünya egemenliğine karşı *Batı-dışında bir kutup yaratmak* olduğu söylenebilir.

Moskova; özellikle taktik yaklaşımlardan daha çok sonul hedefler söz konusu olduğunda, öncü uluslararası oyuncuların zamanımızın keskin sorunları üzerine olan görüşlerinin farklılıklardan daha çok ortak yönleri olduğuna inanmaktadır (Lavrov 2013).

Hiç kimsenin hakikatin tekeline sahip olduğunu iddia edemeyeceği anlayışından başlayarak Rusya'nın, her bir tarafla ciddi diyaloga hazır olduğunu söyleyen Lavrov (2013), Rusya'nın büyüyen cazibesinin 'yumuşak güç'ünün geniş potansiyeliyle de bağlantılı olduğunu söylemektedir.

Lukyanov (2013) Rusya'nın dış siyasetiyle ilgili tartışmaların son zamanlardaki odak noktasının 'yumuşak güç' olduğunu söylemekte ve Rusya'nın yumuşak güç anlayışının, Batı'dan radikal olarak farklı olduğunu yazmaktadır. Ayrıca Lukyanov (2013) gözlemcilerin silahlar ve diğer geleneksel güç unsurlarının belirleyici rolüne hâlâ inanan Moskova'nın enformasyon ve imaj savaşını kaybediyor olduğunu ileri sürdüklerini de belirtmektedir.

Lukyanov (2013), Rus otoritelerinin, dış siyaset alanında üç hedef ortaya koyduklarını söylemektedir: *Birincisi*, Rus kültürü, Rus dili ve Rus eğitim sistemini cazip ve rekabet edebilir olarak teşvik etmektir; *ikincisi*, yabancı medyanın ülkenin siyaseti ve Rus yaşam biçimine karşı olumsuz tasvirine karşı koymak; *üçüncüsü*, dünya etrafında 'Rusya'nın dostları' grubu yaratmaktır. Başka bir deyişle, Rusya, çok etkili olmuş olan Sovyet-çağı pratiklerini canlandırmayı planlamaktadır.

Rusya eski 'üçüncü dünya' ülkeleri arasındaki saygınlığından hoşlanmaktadır. Orada insanlar, Rusya'yı hâlâ -gerçek bir alternatif olmasa da- Batı'nın kültürel ve politik tekelciliğine bir karşı-denge olarak görüyorlar. Ancak Rusya hakkındaki bu görüş çeşitli nedenlerle azalmaktadır. *Birincisi*: Rusya, Batı'ya gerçek bir meydan okuyuşu temsil etmez: o, her yeni model ve formülü inatçı bir biçimde reddediyor ve bir lider olma pahasına kendi çıkar ve konumlarını koruyor. *İkincisi*: Sovyetler Birliği'nin sömürgecilik-karşıtı sloganları imparatorlukların çöktüğü 20.yy.'ın ikinci yarısında popülerdi, ama Rusya şimdilerde kendi post-emperyal mirasının icabına bakmaya çalışıyor. Bugün dünyanın çeşitli yerlerinde gelişen Batı karşıtlığı, Moskova'ya daha fazla yakınlığa/bağlılığa dönüşmez. Rusya, hâlâ bir gelişmeci ülke yerine bir tepkici ülke olarak görünmektedir (Lukyanov 2013).

Yeni dış politika anlayışında Avrasya bütünleşmesi de önemli yer tutmaktadır. *Avrasya bütünleşme projesinin* sürekli gelişimi -BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) gibi- ile bölgesel bütünleşme blokları inşa eden yeni bir uluslararası mimari yaratımında önemli bir katkı sağlanmaya çalışılmaktadır. Rusya, Atlantik'ten Pasifik'e tek bir ekonomik ve insani uzam yaratma biçimindeki stratejik hedefi göz önünde tutarak, Asya-Pasifik bölgesindeki bütünleşme süreçlerinde Rusya'nın aktif katılımını sağlamaya çalışmaktadır (Lavrov 2013).

Siyaset bilimci Sergey Markov, Avrasya bütünleşmesine karşı olanların, demokrasinin düşmanları

olduğunu söylemektedir. Markov başarılı bir Avrasya bütünleşmesinin, sadece politik sorunlarla değil aynı zamanda uyuşturucu bağımlılığı, kültür ve toplumun temeli olarak dinin ilanı gibi sorunlarla da uğraşması gerektiğini söylemekte ve Avrasya Birliği'nin değerli bir tanım olması gerektiğini söylemektedir (Edinaya Rossiya 2012a).

Avrasyacılık anlayışı temelinde Putin, Rusya'nın en önemli önceliklerden birinin her şeyden önce Avrasya bütünleşmesi çerçevesi içinde dünyadaki konumunu güçlendirmek olduğunu söylemiştir (Edinaya Rossiya 2012b).

Birleşik Rusya Partisi'nin üyesi ve Parlamento Başkanı Sergey Narişkin 18 Nisan 2013'te Avrasya Ekonomik Bütünleşmesi ile ilgili parlamento oturumunu açarken konuşmasında şu ifadelerle yer vermiştir: "... Avrupa, Avrasya'nın parçasıdır. Bu da demektir ki tarihsel perspektifte gelişmenin Avrupa ayağı, Avrasya bütünleşmesi sürecinin tamamlayıcı bir parçası olacaktır" (Edinaya Rossiya 2013).

Ayrıca Türk-Rus yakınlaşmasında, yeni-Avrasyacılık ideolojisinin oynadığı rolü ele alan Laruelle (2008: 3), Avrasyacılık'ın 1920-30'larda doğan bir Rus ideolojisi olduğunu, SSCB'nin çöküşünden sonra yeniden biçimlendirildiğini ve Rusya'nın Asya'daki misyonunu ortaya koyan bir ideoloji olduğunu söyler.

Kısacası, hem Rusya dış politikasının uzmanlarca işlenen dışişleri bakanlığına egemen olan anlayış, hem üst düzey yetkililerin dile getirdikleri görüş ve düşünceler, hem muhalif partilerin kapsamlı destekleri, hem de ülke çapındaki çeşitli güç odaklarının -akademisyen ve kimi sermaye çevrelerinin- verdikleri destek ve katkılar açısından; Rusya dış politikasının Batı (özellikle de ABD) dışında ve Avrasyacı bir çerçevede yürütüldüğü söylenebilir.

Temel savlarından biri Batı-karşıtlığı olan Rus Avrasyacılığı, günümüz Rusya'sından Sovyet Rusya'sı ve Çarlık Rusya'sına kadar geriye gidebilen ve uzun tarihsel geçmişi olan köklü bir duruştur. Yakın geçmişte olduğu gibi günümüzde de Rusya, Batı-karşıtı duruşun en yoğun görüldüğü ülkelerden biridir. Sömürgeci Batı'ya karşı direnen güçlerin yanında yer aldığını yansıtan ve -dönemsel koşullardan asılı olarak sosyalizm veya Avrasyacılık gibi-çeşitli ideolojik kalıplarda tezahür eden Batı karşıtı söylemler; Rus sanat ve edebiyatında geniş ölçüde yer aldığı gibi, sıradan yurttaşların bilişsel ve davranışsal etkinliklerine de yansımaktadır.

Rusya'nın batı-karşıtlığı, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde güç dengeleri ve paylaşım savaşları üzerinden de okunabilir. Bu bağlamda Rusya'nın Batı'ya karşı bir rakip olabilme çabalarının; kendi tarihsel, coğrafik, ekonomik, teknolojik, kültürel, politik vb. dinamikleri üzerine kurulu olan ulusal çıkar ve stratejisinin temel ayaklarından birini oluşturduğu söylenebilir.

Avrasyacılık anlayışı; (1) Rus kültürünü, Batı kültürünün bir parçası değil, hem Doğu hem de Batı kültürünün deneyimini bünyesinde toplayan özgün bir uygarlık olarak değerlendiren, (2) Rusya için, Asya kaynaklarını Batılı kaynaklardan daha önemli bulan, (3) Rusya üzerinde, Batının etkisini olumsuz, Doğunun etkisini ise olumlu bulan, (4) Avrupalı liberal-demokratik kalıplara uzak duran ve Batıyı reddeden, (5) milliyetçi ve muhafazakâr eğilimleri benimseyen, (6) 'evrensel ilerlemeci' ve 'dünya tarihi' gibi yaklaşımları reddedip yerine 'gelişme yatağı' ve 'coğrafik determinizm'i koyan, (7) Atlantik stratejik bloğunun desteklediği tek kutuplu küreselleşme sürecine karşı -mevcut ya da potansiyel olarak- Avrasya stratejik bloğunun desteklediği 'varlığın çokluğu durumunu' kabul eden temel varsayımlar üzerine kuruludur (Dugin 2007: 17, 20, 22, 30, 40-41, 44-45). Bu bakımdan Avrasyacılık anlayışı; -bugünkü uluslararası güç dengelerinin yapısal özellikleri göz önünde bulundurularak- Rusya'nın, bir küresel güç olma çabalarını destekleme anlamında, hem ideolojik hem de pratik ve nesnel koşulları elverişli kılacak yaşamsal öneme sahip işlevsel bir araç rolünü oynamaktadır.

Bugünlerde Batı tarafından sorunsallaştırılan İran, Suriye ve Kuzey Kore tartışmaları, Çin'le yaklaşma, NATO'nun Türkiye'de yerleştirdiği füze kalkanı projesi, Kafkas ve Orta Asya ülkelerinin Batıya yaklaşma eğilimleri karşısında Rusya'nın uluslararası arenada ortaya koyduğu tepkiler; Batı-karşıtı duruşun dışa vurduğu örnek olaylardan bazıları olarak ele alınabilir. Ülke çapında ise birçok STK'nın 'yabancı ajan' olarak değerlendirilmesi ve çeşitli cezai yaptırım ve uyarılara tabi tutulması (Civic Solidarity 2013), Batı-karşıtı duruşun iç politikadaki uzantısı olarak nitelendirilebilir.

3. RUSYA'NIN ÇOKKUTUPLU DÜNYA DÜZENİ STRATEJİSİNDE TÜRKİYE'NİN ÇEKİCİ ve İTİCİ ÖZELLİKLERİ

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Rus varlığının Orta Asya, Kafkaslar, Baltıklar ve Doğu Avrupa coğrafyasındaki tam egemenliğini anlamlı ölçüde yitirmesi, Rus varlığını oluşturan güç odaklarının kabul edilebilir bir olay değildir. İki kutuplu dünyanın süper güçlerinden biri olma koşullarına geri dönüşün olanaklı olmadığını kavrayan Rusya Federasyonu, yeryüzündeki kaynakların yeniden paylaşımı rekabetinde, çokkutuplu bir dünya düzeni stratejisini izlemeye başlar. Bu bağlamda, Türkiye'nin de bir ölçüde içinde bulunduğu Batı Bloğu'na karşı yapılan meydan okumalar; eldeki güç kaynaklarını koruma, yitirilenleri ise bir şekilde yeniden elde etme çabaları çerçevesinde okunabilir.

Parsons (1971: 134), Rusya ve ABD'yi temelde Avrupalı kültürel geleneklere sahip iki ülke olarak değerlendirir. Torbakov'a (2007: 3) göre ise, Avrupa kimliğinin inşasında, Türkler ve Ruslar, 'önemli ötekiler' olarak algılandılar ve her iki ülkenin Batı'yla ilişkileri farklı düzlemlerde olsa da, büyük ölçüde belirsiz kaldı. Türkiye'nin, Avrupalı -genelde Batılı- kültürel geleneklerle Rusya kadar sıkı bağlar ve iççeliği söz konusu değilken, *Batı ile müttefik* olması; buna karşın, Rusya'nın Batı ile güçlü kültürel bağlarının olmasına rağmen *Batı-karşıtı* ve *Batı dışında ayrı bir küresel güç* olma çabasında olması, ilk bakışta mantıksal açıdan çelişkili bir durum olarak gözükebilir.

Ancak, iki ülkenin; (1) topraksal yakınlık etkeni ile birlikte tarihsel geçmişindeki ilişkilerin biçimlenişi, (2) uluslararası güç ilişkileri denklemlerindeki konumları ve (3) stratejik çıkar ve jeopolitik güvenlik öncelikleri açısından bakıldığında, durumun mantıksal mahiyetini oluşturan öğeler arasında tutarlı ilişkilerin az olmadığı gerçeği ortaya çıkar. Çünkü Rus varlığının büyüme

süreçlerinin tarihsel seyri belirgin bir biçimde, -Osmanlı, Kafkaslar ve Orta Asya'daki- Türk varlığının bulunduğu alan ve sahip olduğu kaynaklar üzerine yapılan saldırılarla gerçekleşmiştir.

Kendi toprak bütünlüğünü korumak ve güvenliğini sağlamak için, Türkiye'nin; Batı kampına katılmasının başlıca nedenlerinden biri, sosyalist Rusya'nın toprak talepleri ve Türk Boğazlarının yönetiminde söz hakkı isteme tehditleri gelmektedir. Şimdilerde tek kutuplu dünya düzenine meydan okuyan ve küresel bir güç olmaya çabalayan Rusya Federasyonu; Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik konumunun önemini dikkate alarak, bu ülke ile ilişkilerini geliştirme yönünde tavırlar sergilemektedir.

Uluslararası ilişkiler alanında değişen güç dengelerini, küresel güç olma amacı dolayısıyla yararcı bir yaklaşımla okumaya çalışan Rusya Federasyonu, dış politika anlayışında, -uygun gördüğünde kaba güç kullanımını devre dışı bırakmaksızın- genel olarak devreye soktuğu *yumuşak güç* değişkenini, Türkiye özelinde de etkin kılmış görünmektedir. Türkiye ise, örtük bir biçimde çokkutuplu bir dünya düzeni politikası izlemekte ve tek bir blok ya da ülkeye bağlı kalmaksızın, kaynak çeşitlendirme yönünde, *yumuşak güç* temelli olan çok eksenli bir dış politika yaklaşımı sergilemektedir.

Son dönemlerde tüm rekabet alanlarının varlığına karşın, iki ülke arasında artan ekonomik işbirliği süreci, yukarıda ileri sürülen hususu kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar konuyla ilgili kimi uzmanların (örneğin Laruelle, Dugin) ileri sürdükleri yorumlarda, 'Yeni Osmanlıcılık' ve 'Avrasyacılık' tezleri çatışan yaklaşım ve stratejiler olarak ele alınsa da, iki ülke ilişkilerindeki pratik süreçler tersi bir seyri göstermektedir.

Rus 'Avrasyacılık' projesinin önde gelen ismi ve "Türkiye için Avrasya Birliği, Avrupa'dan her açıdan çok daha çekicidir" diyen Dugin'e (2012) göre, bugünkü 'Yeni-Osmanlıcılık' projesi ile 'Avrasyacılık' [1] projesi birbirine karşıdır. Dugin'e göre 'Yeni-Osmanlıcılık' Türkiye'yi karışıklığa ve belirsizliğe sürükleyecektir ve Türkiye'nin çıkarlarına uygun değildir. Dugin, bugünlerde Türkiye'de görülen 'Ergenekon Davası'nı, Avrasyacılık-karşıtı bir proje olarak değerlendirmektedir (Dugin 2013).

Dugin (2010a) daha önce Rus Avrasyacılığı ile Türkiye'yi ilişkilendirerek şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkiye'yi "Batı yanlısı, Avrupa Birliği için can atan, Washington'a tam boyun eğen" olarak kabul etmeye alışık dış gözlemcilerin hemen hemen hiç fark etmedikleri bir şekilde Türk elitinin genel ruh hali nitel olarak değişmiştir. Türkiye "Soğuk savaşın" sert çerçevesi dışında kalınca kendisinin Avrasyalı bir devlet olduğunu kavradı. Bu formül Türkiye'deki belli başlı politik güçler için bir kurtarıcı oldu: Avrasyacılığın Batılı modelin sıkı sıkıya takip edilmesini reddetmesi gelenekselcileri (Erbakan'ı ve arkasından gelen Erdoğan'ı) tatmin ediyordu; Avrasyacılığın "ulusal ve kültürel kimliğini muhafaza ederek Batı'ya yönelmek" şeklinde yorumlanabilir olması, askeri çevreleri ve Kemalistleri kendine çekti. Avrasyacılık Türk toplumundaki iki karşıt kutbu yani, İslami ve laik kutupları birleştirmede ideal bir dünya görüşü aracı oldu.

Avatkov ve İvanova (2012) da benzer bir biçimde Rusya Federasyonu'yla bağlı Türkiye'nin dış politika ideolojisinin; Avroatlantizm, iyi komşuluk, ekonomik fırsatları değerlendirme ilkeleri temeline kurulu olduğu yorumunu getirirler. Avatkov ve İvanova'ya göre, eski Sovyet uzamında etkili olmaya çalışan Türkiye, bu bağlamda Rusya tarafından rakip olarak görünmekte ve ilgili alanda jeopolitik çoğulculuğu destekleyen ABD de Türkiye'nin var olan eliyle bölgede etkili olmaya çalışmaktadır. Avatkov (2012b), Türkiye'nin dış siyasetinin temel ilkelerinin Davutoğlu ile değişmediğini sadece Davutoğlu ile esneklik ve kurnazlık kazandığını söylemektedir.

İmanov'a (2012) göre, bugün Türkiye'de, Kasım 2002'den beri iktidarı elinde bulunduran yeni-Osmanlıcı anlayış; Rus-karşıtı senaryoların ve tek yönlü bir Atlantikçi stratejiyi izlemenin devlet çıkarları açısından yararsız ve yetersiz olduğunu anlamıştır. Çünkü Atlantikçi akışın içsel karşıtlıkları olduğunu, çok eksenli politikayla çalışmanın zorunluluğunu ve ilkesel olarak yeni yollarla Rusya ile işbirliği kurmanın gerekliliğini çıkarlarına uygun görmeye başlamıştır.

İmanov (2012), Rus-Türk uygarlıklarının ortak özellikleri ve çıkarlarına vurgu yaparak son dönemde ikili ilişkilerde ticaret ve enerji alanlarının dışına sıçrayan askeri-politik ve kültürel-insani alanları da içeren planlara, dikkatleri çekmektedir. Bu süreci sadece yararcı çıkarlarla açıklamak mümkün değildir. Bugün iki taraf arasında çok planlı stratejik ortaklık ilişkisinden söz edilmektedir. Rusya ve Türkiye alanlarındaki imparatorluklarda dinin (Ortodoksluk ve İslam), bir yaşam kurucu unsur olduğunu söyleyen İmanov, tarih boyunca iki ülkeyi savaştıran ve yapay olarak karşıt güçlermiş gibi göstermek isteyenlerin, Avrasya'yı zayıflatmak ve sömürmek isteyen güçler olduğuna işaret etmektedir.

"Türkiye, Türk ve Müslüman dünyasında özel bir rol oynuyor. Kafkaslar, Orta Asya ve Türkiye'deki kültürel benzerlik, mezhepsel ve etnik akrabalık; Avrasya birliğinin bütünleşmesini güçlendirmektedir" ve bir bütün olarak Rusya ile İslam dünyası arasındaki bağı da güçlendirmektedir (İmanov 2012).

Avatkov (2012), iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini şu şekilde değerlendirir:

Eskiden Rusya ve Türkiye bazı uzmanlara göre 'uzlaşamaz dostlar'dı. Bugün de bazı sorunlarda benzer görüşlere sahip olmayabilirler. Ancak yirmi birinci yüzyılda işbirliği yapanlar ve birbirlerinin çıkarlarına saygı duyanlar kazanır. Bir de son on yılın dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda yükselişte olan Asya bölgesiyken Batı'nın geleceği ise tartışılır durumda. Trendi yakalayanlar kazanacaktır. Rusya ve Türkiye jeopolitik anlamda birbirine giderek yakınlaşmakta ve istersek geleceği birlikte şekillendirebiliriz.

İki ülke arasında artan ekonomik ve ticari ilişkiler kapasitesi, karşılıklı bağımlılığı da aynı yönde etkilemektedir. Fakat güvenlik ilişkileri alanı, bu sürecin kapsamı dışında kalmaktadır. Çünkü bu alanda algı değişimini sağlayacak, güven verici karşılıklı somut adımları attıracak koşulların sağlanmamış olmasından ötürü ve yapısal özellikleri gereği, yakın gelecekte de söz konusu adımların

atılması, olanaklı gözükmemektedir.

İmanov, Dugin ve Avatkov gibi uzman ve düşünürlerin oluşturmaya çalıştıkları sömürü karşıtı, kurtarıcı ve uzlaşmacı bir Rusya imgesinin; Rusya'nın politik tarihi ve yayılmacı stratejileri açısından bakıldığında, inandırıcı etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Burada Rusya'nın tarih boyunca somut bir biçimde, genel olarak Türk varlığına ve özel olarak da Türkiye'ye karşı uyguladığı baskıcı, buyurgan ve işgalci tavırları Rus milliyetçiliği uğruna bilinçli bir biçimde inkâr edilmektedir.

Uluslararası ilişkilerde gerçek stratejik ortaklık ve birlikte hareket etmenin *gerek koşulu*; teşvik ya da tehdit edici retorikler değil, karşılıklı olarak somut çıkar ve gereksinimleri karşılayacak ve aradaki sorunları çözecek somut adım ve girişimlerdir. *Yeter koşula* ise, alternatif seçeneğin, eldekenden daha fazla olanak sağlaması koşuludur. Bu bağlamda ilk akla gelen, küresel bir güç olma çabası sürecinde, Türkiye'yi yanında görmek isteyen Rusya Federasyonu; mevcut rakibin -Atlantikçi kutbun- her alanda Türkiye'ye sağladığı olanaklardan daha fazlasını sağlayabileceğinin güvencesini nasıl verebileceği, sorusudur.

Rusya'nın elinde bulundurduğu tüm iç ve dış güç kapasitesinin toplamı; Türkiye'nin Batı ülkeleri ile mali, ticari, politik, güvenlik, savunma vb. alanlarda sürdürmekte olduğu mevcut stratejik ve yapısal ilişkilerinin karşısında, kıyaslanmayacak kadar zayıf kalmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin ilgili ülkelerle mevcut ilişkilerin rakamsal verilerine göz atınca daha da belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin, Rusların özellikle de Rus Avrasyacıların arzu ettiği gibi, Atlantik bloğundan kopup Rusya'nın uydu devleti haline gelmesi fazlasıyla ütopyik, gerçek dışı ve emperyal bir beklentidir. Bu tip senaryoların sonunun, Türkiye'nin Rusya tarafından yutulacağı ve intiharıyla biteceği, -iki ülke arasındaki tarihsel çatışmalı ilişkiler göz ardı edilse bile- Ermenistan ve Gürcistan örneklerinde olduğu gibi kuşku götürmez bir gerçektir.

Tarihsel geçmiş ve topraksal yakınlık değişkenlerini de göz önünde bulundurarak iki ülke arasındaki ilişkileri; 'süregelen rekabet' ya da 'çatışma eğilimli ikili ilişkiler' kategorisinde değerlendirmek mümkün görünmektedir.

Bu bakımdan iki ülke arasında *barış ve işbirliğini* sağlamak, zoru başarma ve istisnai durumları sürekli kılma anlamına gelir (Small ve Singer'den aktaran Büyükakıncı 2012: 782-784).

İki ülke arasındaki ilişkilerde gelinen noktanın, 'işbirliği zorunluluğu' ile 'denetimli rekabetin' örülü bir biçimde sürdürüldüğü bir süreç olduğu söylenebilir. Bu koşullar bağlamında Rusya'nın Türkiye'den somut beklentileri ve Türkiye'nin verebileceği karşılıklar -tersi de geçerli olmakla birlikte-, ikili ilişkilerin dengesini belirleyecek süreçsel etkenler olarak düşünülebilir.

3.1. Yakın İlişki ve İşbirliği Dinamikleri ve Alanları

2000'li yıllardan sonra tüketim mallarının ticareti, yatırım ve hizmet sektörlerinde, iki ülke arasında karşılıklı mübadelelerde katlanarak büyüyen bir artış gözlenmektedir. Bu süreç, iki ülke arasında potansiyel fırsatların etkinleştirilmesini, olumlu yönde algı değişimini ve son olarak siyasi ilişkilerde diyalog kanallarının açılması ve işlerlik kazanmasını sağlamıştır.

Bu bağlamda, iki ülke arasında yakınlaşmayı sağlayan temel etkenlerin, aşağıda maddeler halinde verilen hususlar olduğu düşünülebilir:

1. 'Liderlik' bağlamında Erdoğan ve Putin'in ikili ilişkilerin olumlu yönde gelişmesi bakımından sergiledikleri sıradışı yaklaşım ve girişimleri,
2. Yeni-Osmanlılık temelinde Davutoğlu ile birlikte güçlendirilen çok eksenli dış politika anlayışı,
3. Yeni Rus Avrasyacılığı ve çokkutuplu dünya düzeni temelinde Putin'le birlikte geliştirilen Rusya'nın yeni dış politika anlayışı,
4. İkili ilişkilerdeki gerilimi yükseltecek jeopolitik sorunları şimdilik denetim altında tutup paranteze alarak, jeoekonomik fırsatlar üzerine yoğunlaşma,
5. G.W. Bush dönemi ABD'sinin Türkiye ve Rusya çıkarlarını zedeleyen başına buyruk saldırgan davranışları,
6. AB'nin bu iki ülkeye yönelik buyurgan ve dışlayıcı tavırları,
7. İkili ilişkilerin geliştirilmesi, bir ölçüde Batılı güçlerin kendilerine karşı buyurgan tavırlarını dengeleyebilir olması. Bu bağlamda Aktürk'e (2013) göre, çok makro bir düzeyden bakıldığında her iki ülke de tek kutuplu bir dünyaya karşıdılar.

RSMD'nin (2012: 23) raporunda ifade edildiğine göre, Rus askeri tekniğinin büyük satın alıcılarından biri olan Türkiye, Rusya'nın ekonomik ve politik ortağıdır. Bu bağlamda, 2011'de iki ülke arasında yapılan ticaret tutarının 36 milyar ABD Dolarına yükselişi (Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı 2013), Ortak Stratejik Planlama Grubu ve Üst Düzey İşbirliği Konseyi kurma kararları (Büyükakıncı 2012: 834), vize uygulamasının karşılıklı olarak kaldırılması ve Interfax'a konuşan Mihail Petuhov'un "Türkiye çok umut verici bir Pazar ve umut verici bir ortak. Savunma sanayi ile ilgili toplam 1 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşacağımıza inanıyorum. Buna geçme imkânımız da var." sözleri örnek verilebilir (Akkan 2013).

Türkiye, Rusya'nın doğal gaz, petrol ve petro-kimyasal ürünler, nükleer enerji teknolojisi, savunma, demir-çelik ve diğer metaller, kömür ve orman ürünleri, gübre ve ham deri ihracatı için çekici bir pazardır. Aynı zamanda son dönemlerde Türkiye bilişim, turizm ve diğer işletme sektörlerinde Rus yatırımcılar için elverişli pazar haline gelmiş durumdadır. Rusya 26 milyar dolar üzerinde olmakla, Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülke konumundadır. Bununla birlikte Rusya'nın toplam ihracat hacminin %65'i İstanbul ve Çanakkale boğazları aracılığıyla yapılmaktadır.

Diğer yandan, 2012 yılı verilere göre, Rusya 6 milyar 683,100 milyon dolar tutarında Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler arasında altıncı yeri tutmakla birlikte (T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü), Türkiye'nin doğal gaz ithalatının %60'tan fazlasını karşılamaktadır. Bunların yanısıra maliyeti 20 milyar doların üzerinde tahmin edilen Akkuyu nükleer güç santrali projesinin de Rusya tarafından yapılıp işletilmesi ve diğer birçok değişken de göz önünde bulundurulduğunda, ikili ilişkilerde Rusya'nın konumunun Türkiye'den daha avantajlı olduğu düşünülebilir.

Bir yandan egemen kapitalist sistemle uyumlu İslam anlayışını yayan Gülen okulları ve ilgili kuruluşların etkinliklerini kendi sınırları içinde giderek sınırlandıran Rusya, diğer yandan İslam'ın Türkiye modelini ('ılımlı İslam' modelini), İslam'ın diğer radikal modellerine karşı kendi Müslüman nüfusuna daha uygun bir model olarak bulmaktadır. Ayrıca Rusya Federasyonu'nun İslam İşbirliği Örgütü'ne gözlemci ülke olarak katılmasına destek veren Türkiye, ilgili ülkeler nezdinde özellikle de Ortadoğu bölgesinde Rusya'nın çıkarları doğrultusunda etkisini arttıracak yönde katkı sağlayabilir. Bu durum ilgili alanlarda Rusya ile Batılı güçler arasındaki rekabette, Rusya lehinde dengeleyici etkiler sağlayabilir. Ayrıca Batı tarafından tartışma konusu edilen İran'ın nükleer programına ilişkin, her iki ülkenin yaklaşımı; baskıcı değil, diplomatik yollar ve uluslararası hukuk kuralları temelinde ele alınması yönündedir.

Ekonomik ve politik alanda bir yandan ikili ilişkilerde, diğer yandan ise Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ve -Rusya'nın koşullu desteği ile [2]- Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü'ne 'diyalog ortağı' olma kapsamında, iki ülke arasında artan işbirliği ve yakınlaşma; Türkiye'nin, Rusya'nın etki alanına girmesi ve kademeli olarak Batıdan uzaklaşması dolayısıyla Rusya'nın çıkarlarıyla örtüşmektedir. Öte yandan söz konusu süreçler, Türkiye'nin uluslararası arenada kaynaklarını zenginleştirme ve Batı dışında alternatif ortaklar arama politikasına uygun düşmektedir. Türkiye'nin bu gibi alanlarda etkinlik kazanması, aynı zamanda başta ABD olmak üzere Batı'ya da yeri geldiğinde, Türkiye aracılığıyla ilgili ülke ve kuruluşlara nüfuz etme ve etki yaratma olanağı sağlayabilir.

3.2. Uzak İlişki ve Rekabet Dinamikleri ve Alanları

İki ülke arasında ekonomik ilişkilerdeki gelişmeler ve kimi durumlarda da politik nitelik taşıyan anlaşmaların imzalanması; kemikleşmiş yapısal sorun ve tehdit algısı oluşturan nedenlerin bittiği ya da etkisiz hale geldiği anlamına gelmez. Dış politikasının temel ayaklarını, başta ABD olmak üzere Batı'nın tek kutuplu küresel güç olma sürecine karşı meydan okuma ve -özellikle Rus Avrasyacılığı ve yumuşak güç kullanma yaklaşımı temelinde- küresel bir güç olma stratejisi üzerine kuran Rusya'nın; yayılmacı ve yeni kolonyal eğilimler içinde olmadığı anlamına gelmez. 'Topraksal yakınlık' ve 'tarihsel geçmiş' değişkenleri dikkate alındığında, iki ülke arasındaki ilişkileri, 'süregelen rekabet' ve 'çatışma eğilimli ikili ilişkiler' niteliğinde kavramsallaştırmanın daha uygun olacağı önceki başlıklar altında da belirtilmiştir.

Bu bağlamda, iki ülke arasında uzaklaşmayı ya da sürekli tedbirli olmayı etkileyen temel etkenlerin, aşağıda maddeler halinde verilen hususlar olduğu düşünülebilir:

1. Rus tarafının ikili ilişkilerde süregelen üstten bakışı ve yayılmacı tavırları dolayısıyla;

'kötü öteki' olarak konumlandırılan genel olarak Türkler ve burada özel olarak Türkiye'ye karşı talepkâr, buyurgan ve saldırgan davranması,

2. SSCB'nin Türkiye'nin doğusundan toprak talepleri ve İstanbul ve Marmara Boğazlarının yönetiminde söz hakkı istemesi tehdidi üzerine Türkiye'nin NATO'ya üyeliği,
3. Çatışmalı tarihsel bir geçmiş ve topraksal yakınlık,
4. Orta Asya, Ortadoğu, Kafkaslar, Karadeniz Havzası ve Balkanlar üzerine nüfuz ve etki yaratma dolayısıyla devam eden itiş kakışlar,
5. Her iki ülkenin hudutları içindeki etnik azınlıkların durumunu sorunsallaştırmaları ve zaman zaman da yeri gelmişken onları karşı tarafın aleyhinde kışkırtmaları,
6. İki tarafın yakın ilişki içinde buldukları müttefiklerinin çıkarları dolayısıyla çıkan çıkar çatışmaları.

Tarih boyunca, Rusların politik ve kültürel egemenliği altındaki toprakların genişlemesi, büyük ölçüde -Osmanlı, Kafkaslar ve Orta Asya'daki- Türklerin sahip oldukları toprak ve kültür alanlarının işgal ve istilası üzerine gerçekleşmiştir. Türkiye'yi Rusya'nın çıkarları doğrultusunda, Rus dış politikasının etkisi altına alma girişimleri; hem Çarlık Rusya'sı, hem Sosyalist Rusya, hem de Rusya Federasyonu dönemlerinde -kimi zaman kaba güç kullanma tehdidi, kimi zaman da yumuşak güç teşviki ile-, süregelen bir tutum ve davranış biçimi almıştır.

Bu yaklaşımın araçları; Rus askeri gücü, ileri teknolojisi, ekonomik kapasitesi, ezilenlerden yana 'kurtarıcı' rolüne bürünmesi ve kültür emperyalizmi politikalarını uygulayan çeşitli kuruluşları olmuştur. Bunun yanı sıra Türklere yönelik 'kötü öteki' algısı örneklerine de, Rus yazınında, sinemasında, kimi sanal iletişim ağlarında, gündelik yaşamında (örneğin "davetsiz bir misafir Tatar'dan bile daha kötüdür" atasözü) rastlamak mümkündür.

Avatkov ve İvanova'ya (2012) göre, Türkiye'nin dış politikası Avroatlantizm, iyi komşuluk ve ekonomik bağları geliştirme ilkeleri temeline kuruludur. AB, NATO, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, TİKA, TÜRKSOY, tarikatlar özellikle de Nur cemaati, Mavi Marmara, arabuluculuk ve barış eylemleri onun araçlarıdır. Avrupa ve Asya arasında köprü olma, pan-Türkçülük, milliyetçilik, yenilenmiş İslam, demokrasi ve Avrupalı idealar ise onun ideolojik anlayışıdır. Sovyet-sonrası alandaki Avrasya bütünleşmesi projeleri ile Rusya ve Türkiye birbirinin temel rakipleridir. ABD de Türkiye'nin eliyle bölgede etkili olmaya çalışmaktadır. ABD, eski Sovyetler Birliği alanında jeopolitik bir çoğulculuğu desteklemektedir. Bunun için eski Sovyet ülkelerinde liberal Batılı güçler, özellikle de ABD'nin uydusu Türkiye korunmaktadır.

Turan'a (2009) göre, "Rusya, büyük, nükleer güç sahibi, askeri olanakları geniş, dış ve iç ihtilaflarında güç kullanmaya pek hazır bir ülkedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Rusya ile iyi ilişkilerine rağmen, güvenlik bakımından Rusya'yı denetlemeyi öngören bir NATO savunma sistemi içinde yer alması zorunludur. Aynı saiklerle Türkiye'nin NATO'nun genişlemesini de, Rusya'nın itirazlarına rağmen desteklemesi gerekmektedir. Türkiye'nin Rusya'nın stratejik gücünü başka türlü dengeleme

olanağı bulunmamaktadır.”

Rusya Orta Asya'daki egemenliğini ve enerji kaynaklarına ayrıcalıklı girişini korumak istemektedir. ABD buradaki Rus egemenliğini sınırlamak istemekte ve bölgedeki devletlerin gücünü bunun için arttırmaya çalışmaktadır. Türkiye ise Orta Asya'da Rusya'nın enerji kaynakları üzerindeki etkisini sınırlamayı, bölgeyle ilişkilerini geliştirmeye ve ticari bağlarını arttırmaya çalışmaktadır. Ancak sınırlı kapasite ve sınırlı vaatlere sahiptir (CSIS 2012: 1-2).

Rus ve yabancı araştırmacılara göre; Türk ordusu, her zaman Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde Kemalist çizgiyi ve devletin seküler temelini koruma rolü oynadı. Ancak Türk ordusunun politik rolü değiştirilmiştir. Türkiye'nin NATO'da daha ileri yönelimi ve barış getirmekten daha çok bölgeyi istikrarsızlaştıracak siyaseti Türk-Rus ilişkilerini güçleştirebilir. Bu nedenle Rusya için Türkiye'yle diyalog içine girmek ve Suriye'ye askeri müdahalesini önlemek önemlidir (Avatkov ve Tomilova 2013).

Çarlık Rusyası'ndan Sovyetler Birliği dönemi boyunca Rusya, Türk-karşıtı Kürt ayrılıkçı hareketleri (PKK da dahil olmak üzere) tarihsel olarak desteklemiştir. 1999'da ise bir dönüm noktası yaşanmıştır, çünkü Rusya Abdullah Öcalan için Moskova'da sığınma vermeyi reddetmiştir (Aktürk 2013: 3). Ama yine de PKK'yı bir terör örgütü olarak tanımamakta ısrarcı olmuş ve Kürtçü terörü bir baskı aygıtı olarak Türkiye'ye karşı kullanmayı politik cephanesinde tutmayı tercih etmiştir.

Buna karşın Türkiye; hem Rusya Federasyonu hudutları içinde hem de Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar'da ortak dil, tarih ve kültürel unsurları paylaştığı, Türk kökenli devlet ve azınlık konumundaki nüfusla ilgili, etkileşim bağlarını güçlendirecek sistemli, programlı ve süreklilik arz eden etkili projeler ortaya koyabilmiş değildir. Ancak bu bağlamda, kimi durumsal, dağınık ve gevşek nitelikte girişimlerin denenmediği de söylenemez.

Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği Türkiye tarafından desteklenirken Rusya tarafından açık ve ciddi bir biçimde karşı çıkmaktadır. Rusya'nın Ermenistan'daki üsleri ve Ermenistan'ın Türkiye ile olan sınırlarının hâlâ Rus ordusu tarafından korunması Türkiye'nin tepkisini çekmektedir. Azerbaycan'ın yanısıra diğer Hazar kıyısı ülkelerin de doğal gaz ve petrolünün Gürcistan ve Türkiye toprakları üzerinden dünya pazarlarına aktarılması, Rusya'nın bu alandaki tekeli kırılmaktadır. Diğer yandan Azerbaycan topraklarının Rusların askeri yardımı ile Ermenistan tarafından işgalinin sürdürülmesi iki ülke arasında rekabet ve karşıtlığa neden oluşturmaktadır.

Bunlara ek olarak Rusya'nın, İran ve Ermenistan ile stratejik ortaklık ilişkileri, Türkiye'nin Kafkaslar ve Orta Asya ülkeleri ile yakınlaşmasına karşı bir ittifak oluşturma girişimleri olarak nitelendirilebilir. Bu üçgene, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Suriye, Çin ve -bir ölçüde- Hindistan da eklenince, ilan edilmemiş 'Genişletilmiş Avrasya' projesi akla gelmektedir.

SONUÇ

Batının tek kutuplu küresel iktidarına karşı alternatif küresel güç odağı yaratma çabasında olan Rusya Federasyonu'nun dış politik ilişkilerinde Türkiye'nin belirleyici bir değişken olarak konum ve değeri, önemli ölçüde Batı kampının temel çıkarları güdümünde uygulanan politikalara gösterdiği uyumluluk oranları ile ölçülüp belirlenmektedir. Bununla birlikte Rusya, Türkiye'nin Batıyla yürüttüğü ilişkilerin gelişme seyrini sadece pasif bir gözlemci olarak değil, yakın mesafeden etkin bir biçimde izlemektedir.

Dolayısıyla Rusya elinde bulundurduğu -tehdit ve teşvik edici [3]- çeşitli aygıtlarla Türkiye'nin Batı ile yürüttüğü ilişkileri kendi çıkarları açısından denetlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda izlenen stratejinin birinci önceliği Türkiye ile Batı arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini engellemektir. İkinci önceliği ilişkilerin zayıflatılması ve sonul amacı ise Türkiye'yi Batı'dan koparıp kendi etki alanına dahil etmektir. Böylece Rus Avrasyası projesi temelinde gerçekleştirilmesi planlanan küresel oyuncu olma amacı doğrultusunda -Rimland ülkesi- önemli bir uydu oyuncununun yörüngesi değişmiş olacaktır.

Fakat küresel çapta mevcut güç ilişkileri denklemlerini meydana getiren değişkenler -bilindiği kadarıyla- göz önünde tutulduğunda, Türkiye'nin Batı aracılığıyla karşıladığı gereksinim ve beklentilerini, Rusya ve müttefiklerinin karşılayabileceği olanaklı görünmemektedir. Gerçek şu ki, ister Rusya tarafından olsun, isterse Batı tarafından, Türkiye'nin sürekli bir uydu ülke olarak kalması istenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin değeri ve işlevi, aralarındaki karşıtlık ve rekabet ilişkilerinde kendi çıkarları doğrultusunda kullanılacak bir aygıt olmaktadır.

KAYNAKÇA

Akkan, Faruk (2013). "Rusya ve Türkiye yıllık 1 milyar dolarlık silah ticaret hacmine ulaşabilir." *Zaman*, 9 Mayıs 2013.

http://www.zaman.com.tr/dunya_rusya-ve-turkiye-yillik-1-milyar-dolarlik-silah-ticaret-hacmine-ulasabilir_2087946.html (17/05/2013)

Aktürk, Şener (2013). "Russian-Turkish Relations in the 21st Century, 2000-2012." *Russian Analytical Digest: Russia's Relations with Turkey, Bulgaria and Romania*, 25 Mart 2013, no. 125: 2-4.

<http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-125.pdf> (8/05/2013)

Avatkov, Vladimir (2012a). "Suriye Sorunu ve Rus-Türk İlişkileri." *USAK*, 16 Temmuz 2012.

<http://www.usakgundem.com/yorum/480/suriye-sorunu-ve-rus-t%C3%BCrk-%C4%B0li%C5%9Fkileri-.html> (10/04/2013)

Avatkov, Vladimir (2012b). "Turtsiya budet usilivat' svoye vliyaniye na Blizhnem Vostoke, poka za ney stoyat SSHA." *MGIMO Universitet*, 22 Ağustos 2012.

<http://www.mgimo.ru/news/experts/document226345.phtml> (10/04/2013)

Avatkov, Vladimir ve Ivanova, Nataliya (2012). "Rossiya i Turtsiya: protivostoyaniye ideologiy." *Svobodnaya mysl'*, no. 9-10 (1635).
<http://www.svom.info/entry/288-rossiya-i-turciya-protivostoyanie-ideologij/> (10/04/2013)

Avatkov, Vladimir ve Tomilova, Yuliya(2013). "Novyy oblik turetskoy armii v nachale XXI veka." *Rossiyskiy Sovet po Mezhdunarodnym Delam*, 19 Nisan 2013. http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1735 (25/04/2013)

Büyükakıncı, Erhan (2004). "Soğuk Savaştan Günümüze Türkiye-Rusya İlişkileri."
http://www.academia.edu/2104741/Soguk_Savastan_Gunumuze_Turkiye-Rusya_Iliskileri (10/05/2013)

Büyükakıncı, Erhan (2012). "Türk-Rus İlişkilerinin Değerlendirilmesi: Güvenlik Sorunsalından Çok Boyutlu Derinliğe Geçiş." Erhan Büyükakıncı ve Eyüp Bacanlı (ed.). *Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Yirmi Yıl sonra Rusya Federasyonu: Türk dilli Halklar ve Türkiye ile İlişkiler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.: 779-842.
http://www.academia.edu/2079928/Turk-Rus_Iliskilerinin_Degerlendirilmesi_Tarihsel_Rekabetten_Cok_Boyutlu_Ortakliga_Gecis (10/05/2013)

Civic Solidarity (2013). "Russia: list of NGOs named 'foreign agents' (updated)." *Civic Solidarity*, 6 Mayıs 2013.
<http://civicsolidarity.org/article/676/russia-list-ngos-named-foreign-agents-updated#.UY0kQjsdt6g.facebook> (10/05/2013)

CSIS (2012). "The Turkey, Russia, Iran, U.S. Nexus: Political and Security Dimensions." *Proceedings of an International Workshop*, Moskova, 18-19 Haziran 2012. Eylül 2012. URL:
http://csis.org/files/attachments/120928_TurkeyRussiaIranNexus_MoscowProceedings_1.pdf (10/04/2013)

Dugin, Aleksander (2007). *Moskova-Ankara Eksenini - Avrasya Hareketinin Temel Görüşleri*. Çev. Leonid Bahrevski. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Dugin, Aleksander (2010). "Avrasya Virajındaki Türkiye." *Mezhdunarodnoye Yevraziyskoye Dvizheniye*, 9 Temmuz 2010. <http://evrazia.info/index.php?newlang=turkish> (9/05/2013)

Dugin, Aleksander (2012). "Yevraziyskiy Soyuz Rossiya - Turtsiya." Added by: Roman Bagdasarov, 9 Haziran 2012. http://vk.com/video96448251_162755102 (10/04/2013)

Dugin, Aleksander (2013). "Neoosmanskaya illyuziya Turtsii." *Russia.ru*, 25 Ocak 2013.
http://www.russia.ru/video/diskurs_13947/ (25/04/2013)

Edinaya Rossiya (2012a). "Markov: Protivniki yevraziyskoy integratsii - vragi demokratii." *EdinayaRossiya*, 17 Mart 2012. <http://er.ru/news/2012/3/17/markov-protivniki-evrazijskoj-integracii-vragi-demokratii/> (20/08/2013)

Edinaya Rossiya (2012b). "Putin: Yevraziyskaya integratsiya - vazhneyshiy prioritet." *EdinayaRossiya*, 11 Nisan 2012. <http://er.ru/news/2012/4/11/putin-evrazijskaya-integraciya-vazhnejshij-prioritet/> (20/08/2013)

Edinaya Rossiya (2013). "Naryshkin otkryl slushaniya o yevraziyskoy integratsii." *EdinayaRossiya*, 18 Nisan 2013. <http://er.ru/news/2013/4/18/naryshkin-otkryl-slushaniya-o-evrazijskoj-integracii/> (20/08/2013)

Ereanlive (2011). "Zaveshtanie Petra Velikogo." *Youtube*, 22 Mart 2011.
<http://www.youtube.com/watch?v=SDt19Z2u5XI> (05/05/2013)

Grushevskiy, I. "Rozhdeniye mifa 'zaveshchaniye Petra'." *Aktual'naya Istoriya*. <http://actualhistory.ru/69> (10/04/2013)

İmanov, G. M. (2012). "Rossiya i Turtsiya v XXI v.: ot mnogoplanovogo strate-gicheskogo partnerstva k imperativu yevraziyskoy integratsii." *Zhurnal'nyy klub Intelros/ Vek globalizatsii*, no. 2.
<http://www.intelros.ru/readroom/vek-globalizacii/ya2-2012/18430-rossiya-i-turciya-v-xxi-v-ot-mnogoplanovogo-strate-gicheskogo-partnerstva-k-imperativu-evraziyskoy-integracii.html> (10/04/2013)

Laruelle, Marlene (2008). "Russo-Turkish Rapprochement through the Idea of Eurasia: Alexander Dugin's Networks in Turkey." *The Jamestown Foundation*, Nisan 2008.
<http://www.jamestown.org/docs/Jamestown-LaruelleRussoTurkish.pdf> (15/11/2012)

Lavrov, Sergey (2013). "Vneshnepoliticheskaya filosofiya Rossii." *Rossiyskiy Sovet po Mezhdunarodnym Delam*, 29 Mart 2013. http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1629#top (20/04/2013)

Lukyanov, Fyodor (2013). "Why Russia's Soft Power Is Too Soft." *Russia in Global Affairs*, 1 Şubat 2013.
<http://eng.globalaffairs.ru/redcol/Why-Russias-Soft-Power-Is-Too-Soft-15845> (10/04/2013)

Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiyskoy Federatsii (2013). "Kontsepsiya vneshney politiki Rossiyskoy

Federatsii." *Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiyskoy Federatsii*, 18 Şubat 2013.
http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7F (25/04/2013)

Parsons, Talcott (1971). *The System of Modern Societies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

RSMD (2012). "Tezisy o vneshney politike Rossii (2012-2018 gg.)." *Rossiyskiy Sovet po Mezhdunarodnym Delam*, Doklad no. 4/2012. http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=618#top (10/04/2013)

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü. "Türkiye, Dünyada İhracatını En Çok Arttıran İkinci Ülke Oldu." *T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü*.
<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-2012-ihracat-verileri/12> (10/05/2013)

Torbakov, Igor (2007). "Making Sense of the Current Phase of Turkish-Russian Relations." *The Jamestown Foundation*, Ekim 2007. <http://www.jamestown.org/docs/Jamestown-TorbakovTurkeyRussia.pdf> (15/11/2012)

Turan, İlter (2009). "Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve Fırsatlar." *BilgeSAM*, 11 Şubat 2009.
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=278:turk-rus-iliskileri-sorunlar-ve-firsatlar&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136 (10/04/2013)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Türkiye-Rusya Federasyonu Siyasi İlişkileri." *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (10/04/2013)

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı (2013). "Ülkelere Göre Dış Ticaret Hacmi ve Dengesi." *Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı*.
<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF> (17/05/2013)

Kaynak: Vildane Özkan ve Artum Dinc, "Rusya'nın Batı-Karşıtı Politikasında Türkiye Nasıl Konumlandırılmaktadır?", *Sosyal Bilimler Dergisi / SOBİDER*, Yıl: 2, Sayı: 2, Mart 2015, s. 100-121.

[1] Burada kast edilen Avrasyacılık, 'Rus Avrasyacılığı'dır.

[2] Rusya, Türkiye'nin bir NATO üyesi, Türk ve İslam ülkesi olması nedeniyle, söz konusu örgütte nüfuzunun artabilir olmasından kaynaklanan çekincelerinden dolayı, Türkiye'nin tam üye ve gözlemci üye olmasına sıcak bakmamıştır. Türkiye'nin gözlemci üye olmasını yalnızca Kazakistan desteklemiştir.

[3] Önceleri Türklük-karşıtı söylemler kullanan Dugin ve Jirinovski, son dönemlerde söylem değişikliği yaparak 'Türksever' tutum ve davranışlar da sergiler oldular. Bu durum çoğu durumda devlet politikasına da yansımaktadır.

<http://www.sorgulamazamani.com/> adresinden 22.01.2018 17:11 tarihinde indirilmiştir